

Nr 50

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående konsultarvodenas inverkan på byggnadskostnaderna.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 174 av herrar *Tage Johansson m. fl.* och II: 216 av herr *Haglund m. fl.* föreslås, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att en utredning tillsättes med uppgift att

1. förutsättningslöst utreda konsultarvodenas roll inom byggnadskostnaderna, varvid såväl bostadsbyggandet som annan byggnads- och planeringsverksamhet uppmärksammas, och att

2. framlägga förslag till de åtgärder som utredningen kan ge anledning till.

I motionerna anföres, att rationaliseringarna inom byggnadsverksamheten varit betydande men att man icke nått de besparingar man kunnat hoppas på. Det finns därför anledning att från samhällets sida följa kostnadsutvecklingen på området, varvid bl. a. projekteringskostnaderna bör uppmärksammas. Taxorna för projekteringsarbetena fastställs av respektive konsulter huvudorganisationer. Förhållandena har lett till stora inkomster för de privata konsultfirmorna, med löner som omöjliggör för exempelvis kommunerna att konkurrera.

Möjligheterna att använda standardritningar bör uppmärksammas. I många fall förefaller det sannolikt, att hela byggnaden icke behövde omritas utan att en standardritning kunde komma till användning.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion I: 174.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från statens pris- och kartellnämnd, bostadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska byggnadsarbetareförbundet och Svenska konsulterande ingenjörers förening.

Pris- och kartellnämnden erinrar om den redogörelse nämnden i sitt yttrande över vissa vid 1963 års riksdag väckta motioner om kostnadsutvecklingen och konkurrensförhållandena inom byggnadsbranschen lämnat angående de undersökningar nämnden utfört rörande konkurrensförhållanden m. m. inom byggnadsmaterielindustrien.

Redan i januari 1957 inledde nämnden en undersökning rörande de rådgivande arkitekternas system för arvodesberäkningar. Sedan Kungl. Maj:t i februari samma år fastställt regler för beräkning av arkitektarvoden vid statliga byggnadsföretag, ansåg emellertid nämnden skäl icke föreligga för ytterligare utredning. Under senare delen av år 1963 upptog emellertid

nämnden på nytt konkurrensförhållandena inom förevarande område till granskning. Sedan materialet sammanställts kommer att övervägas, huruvida gällande bestämmelser rörande debitering av konsultarvoden avseende icke blott arkitektverksamhet utan även rådgivande ingenjörsverksamhet är av natur att skola införas i kartellregistret. Nämnden anför vidare bl. a. följande.

De normer, riktlinjer och taxor, som närmast komma att prövas av nämnden äro Allmänna arvodesnormer för rådgivande ingenjör- och arkitektverksamhet, Specialtaxa för värme-, ventilations- och sanitetsteknik, Specialtaxa för elektroteknik, Riktlinjer för förhandsuppskattning av projekteringskostnader för uppdrag rörande husbyggnad, Riktlinjer för förhandsuppskattning av projekteringskostnader för uppdrag rörande vattenförsörjning och avlopp, Svensk Arkitekttaxa med två komplement, Svensk Möbel- och Inredningstaxa, Svenska Inredningsarkitekters Riksförbunds arvodestaxa samt Svensk Trädgårdsarkitekttaxa.

Härtill kommer att ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor i skrivelse till nämnden den 31 januari innevarande år hemställt om skyndsamt utredning för bedömning av frågan, huruvida detta arvodesystem kan anses medföra sådan ur allmän synpunkt skadlig verkan, som avses i 5 § konkurrensbegränsningslagen. Denna utredning kommer att igångsättas så snart den nyss nämnda granskningen av det insamlade taxematerialet slutförts.

Slutligen må nämnas, att förberedelser för en utvidgad utredningsverksamhet på byggnads- och byggnadsmaterialområdet sedan en tid pågår inom nämnden. Genom denna torde ytterligare material erhållas för en bedömning av ifrågavarande kostnadsposters betydelse för utvecklingen av byggnadskostnaderna.

Utskottet vill härtill foga, att det nämnda förberedelsearbetet numera resulterat i att nämnden i skrivelse till chefen för handelsdepartementet den 1 oktober 1964 hemställt om medel för en utvidgad undersökning rörande byggnadsbranschen.

Nämnden lämnar i skrivelsen uppgifter om sin hittillsvarande utredningsverksamhet och sina planer på en fortsatt utredning, varom anføres bl. a. följande.

Utredningens syfte skall vara att söka belysa förhållandena på området och att skapa en sammanhängande bild av fakta och orsakssammanhang inom hela såväl byggnads- som anläggningsindustrin. Det gäller att söka inringa de väsentligaste faktorerna som bestämmer kostnads- och prisutvecklingen inom byggandet samt att studera industrialiseringens nuvarande omfattning och de tekniska och organisatoriska förutsättningarna för dess framtida utveckling. Uppgiften kommer därför inte att begränsas till ett studium av konkurrensbegränsande avtal inom byggnadsbranschen.

På grund av uppgiftens storleksordning är det nödvändigt att låta utredningen få formen av ett antal avgränsade undersökningar från vilka sedan eventuellt kan dragas mer generella och sammanfattande slutsatser.

Nämnden redogör för programmet för undersökningarna, vilket innefattar prövning bl. a. av frågor rörande konsulterna samt anför vidare:

Utredningen beräknas kunna genomföras under en tid av två år. Det

förutsättes att pris- och kartellnämnden samtidigt fullföljer sitt utredningsarbete rörande pris- och konkurrensförhållandena beträffande vissa byggnadsmaterial ävensom den förut nämnda undersökningen av arkitekt- och konsultarvodena.

Bostadsstyrelsen säger sig anse en rationalisering av konsulternas arbete eftersträvansvärd. Beträffande typritningar anför styrelsen att dess typritningsverksamhet angående småhus är ett uttryck för en strävan i den riktning motionärerna åsyftar. Speciella anvisningar av byggherren hindrar emellertid ibland önskvärd typisering. Konsultarvodena utgör otvivelaktigt en icke obetydlig del av produktionskostnaderna, men effekten är så svårbedömbär, att det skulle kräva en allsidig utredning om de totala kostnads-sammanhangen i byggprocessen. Styrelsen anser det därför icke meningsfyllt att utreda enbart arvodestaxorna. Däremot vore det önskvärt med en utbyggnad av kapaciteten för utbildning av ifrågavarande konsultkate-gori samt en förbättrad information om de fördelar som kan erhållas genom en rationell projektering med utnyttjande av typritningar.

Byggnadsstyrelsen anför, att byggnadskostnaderna relativt sett icke undergått några större förändringar de senaste tio åren. Konsultkostnaderna kan uppskattas till i genomsnitt 9—10 % av byggnadskostnaderna. Projekteringskostnaderna är för bostäder betydligt lägre än för statliga byggnader. Konsultarvodena beräknas antingen i förhållande till byggnadsvolymen enligt den s. k. volymtaxan, vilket är normalt vid byggande för statens behov eller ock, som oftast är fallet på den privata marknaden, med viss procent på byggnadskostnaderna enligt arkitektförbundets taxa. För byggnadskonstruktörer jämte VVS- och elkonsulenter beräknas ersättningen vanligen enligt bok- och räkningsprincipen, vilken innebär ersättning för löner för teknisk personal, ökad med viss procent för allmänna omkostnader och vinst.

Inom styrelsen tillsattes på hösten 1963 en arbetsgrupp för att söka skapa gemensamma normer för konsultarvodena.

Styrelsen anför att enligt dess erfarenhet den avgörande faktorn inte är taxornas utformning utan beställarens dirigering av konsulternas verksamhet. Emellertid är de i motionerna berörda frågorna enligt styrelsens mening icke särskilt väl lämpade för en sedvanlig offentlig utredning. Det är i stället byggforskningen och en utökad byggstandardisering som fortlöpande bör åstadkomma resultat.

Kommunförbundet säger sig ha ägnat de berörda frågorna betydande uppmärksamhet, vilket tagit sig uttryck dels i allmän rådgivning om avtal med konsulter och dels i kraftfulla initiativ för tillskapande av en under direkt kommunalt inflytande och insyn arbetande konsultorganisation. De tre kommunförbunden har dessutom i samarbete med vissa statliga myndigheter och affärsdrivande verk inlett ett utredningsarbete, som avses resultera i vissa normerande föreskrifter beträffande avtalsförhållandet mellan

1*—Bihang till riksdagens protokoll 1964. 11 saml. Nr 50—51

konsult och uppdragsgivare. Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor har dessutom hos pris- och kartellnämnden hemställt om undersökning av konsultbranschen.

Kommunförbundet anser därför utredning i nuvarande läge icke påkallad.

Stadsförbundet säger sig till stora delar instämma med motionärerna och att i och för sig intet finns att erinra mot en utredning. Förbundet hänvisar likaledes till inrättandet av Kommunernas konsultbyrå och till de påbörjade överläggningarna om normer för avtal om konsultuppdrag samt till näringsfrihetsombudsmannens ovan berörda hemställan.

Om särskild utredning skall verkställas, bör t. ex. institutet för byggnadsforskning kunna göra den.

Byggnadsarbetareförbundet anför, att byggföretagen själva borde fullgöra de uppgifter som nu sköts av konsulter. Om byggandet blir mera enhetligt, kommer konsulternas betydelse att minska. Förbundet hänvisar emellertid också till näringsfrihetsombudsmannens framställning och anser att pris- och kartellnämndens utredning bör avvaktas innan ytterligare åtgärder vidtages.

Konsulterande ingenjörers förbund anför, att den genomsnittliga projekteringskostnaden för bostadsbyggnader uppgår till omkring 3 %. De konsulterande ingenjörerna beräknar sina arvoden enligt »bok och räkning», d. v. s. till självkostnaden ökad med 10 à 15 % för vinst och risk. Arkitekterna följer i regel den statliga volymtaxan. Förbundet hänvisar till att pris- och kartellnämnden igångsatt en undersökning i frågan. Det finnes därför icke fog för den föreslagna utredningen.

Utskottet

Den i motionerna berörda frågan om byggnadskostnadernas utveckling och om åtgärder för att giva konsumenterna större del av rationaliseringsvinsterna i byggnadsbranschen behandlades av utskottet vid 1963 års höstriktdag med anledning av motioner angående konkurrensförhållandena inom branschen. I sitt utlåtande (nr 38/1963) över motionerna hänvisade utskottet främst till den undersökningsverksamhet på området som bedrevs av statens pris- och kartellnämnd och fann motionerna icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottets förslag godkändes av riksdagen.

Den i förevarande motioner upptagna frågan om konsultarvodena för tjänar även enligt utskottets mening stort beaktande då kostnaderna för projekteringsarbetena synes spela en icke oväsentlig roll för de totala byggkostnaderna. Att förhållandena på detta område icke är tillfredsställande ordnade torde också i viss mån framgå av den uppmärksamhet som nu ägnas hithörande spörsmål. Utskottet vill i detta hänseende erinra om den inom byggnadsstyrelsen förra hösten tillsatta arbetsgruppen, som har till uppgift att söka skapa gemensamma normer för konsultarvoden. Vidare har kom-

munförbundet startat en allmän rådgivning om avtal med konsulter och driver en under direkt kommunalt inflytande och insyn arbetande konsultorganisation av betydande omfattning. Förbunden har vidare i samarbete med statliga myndigheter inlett utredningsarbete för att söka åstadkomma normerande föreskrifter för avtal mellan konsulterna och deras uppdragsgivare. Av stor betydelse i detta sammanhang synes även ett av pris- och kartellnämnden taget initiativ kunna bli. Nämnden har nämligen i skrivelse till chefen för handelsdepartementet den 1 oktober 1964, således efter det motionerna väcktes, under åberopande bl. a. av vissa av allmänna beredningsutskottet i ovannämnda utlåtande gjorda uttalanden, hemställt om medel för en avsevärd utvidgning av sin utredningsverksamhet beträffande förhållandena inom byggnadsbranschen. I det för utredningsverksamheten angivna programmet har upptagits bl. a. undersökning beträffande användandet av konsulter. Vidare kommer enligt vad utskottet erfarit en offentlig utredning att tillkallas med uppgift att undersöka möjligheterna till en ökad industrialisering m. m. inom byggnadsverksamheten. Även i detta sammanhang torde frågor berörande konsultverksamheten aktualiseras.

Det är enligt utskottets mening angeläget att det i motionerna upptagna spörsmålet blir ingående undersökt. Då emellertid en sådan prövning nu synes komma till stånd finner sig utskottet böra hemställa,

att de likalydande motionerna I: 174 och II: 216 må anses besvarade med vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 17 november 1964

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Carl Albert Anderson*, Möller, Schött*, Sörlin, Hellebladh, Eric Gustaf Peterson, Enarsson, Tage Johansson, fru Olsson, herrar Hedlund och Kilsmo*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Jacobsson i Sala, Carlsson i Huskvarna, fru Jäderberg*, herrar Nilsson i Bästekille, Lundmark, Haglund, Börjesson i Glömminge*, Rask*, Edlund och Magnusson i Nennesholm*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.